# MONEDA ELENĂ ŞI MACEDONEANĂ ÎN INTERFLUVIUL PRUT-NISTRU

***Elena ARCUŞ***

Studierea anumitor aspecte ale apariţiei şi circulaţiei monedei elene şi macedonene din interfluviul Prut-Nistru, în baza descoperirilor pe care le avem la etapa actuală, este foarte importantă, aşa cum geto-dacii stabilesc relaţii comerciale cu grecii încă din secolul V a. Chr. După C. Preda, ca rezultat al permantizării schimburilor dintre triburile geto-dace şi lumea greco-macedoneană, se impune nevoia folosirii monedei ca mijlocitor în relaţiile de schimb. Moneda proprie a geto-dacilor va apare două secole mai târziu.

Afirmarea Macedoniei ca mare putere a permis ca localnicii din nordul Dunării să intre în contact cu lumea macedoneană, iar una din urmări, desigur, a fost cea pe plan monetar.

Monedele erau reprezentate de stateri de aur şi de argint şi tetradrahme de argint cu subdiviziunile lor. Astfel, aşa cum a menţionat şi S.A. Bulatovič, pe parcursul întregii perioade elenistice, dinaştii aveau să-şi bată monede din metale preţioase şi bronz.

În conformitate cu datele pe care le oferea A.A. Nudel`man, în spaţiul dintre Prut şi Nistru s-au găsit 1394 de monede greceşti (la moment numărul acestora depăşeşte cifra de 1500), dintre care 1375 erau din cadrul tezaurelor (98,64 %), iar 19 monede (1,36 %) sunt descoperiri izolate.

Acestea au fost clasificate în modul următor:

*1021 (73,24 %) – monede de aur;*
*293 (21,01 %) – monede de argint;*
*74 (5,31 %) – monede de electrum;*
*6 (0,43 %) – monede de cupru.*

A.A. Nudel`man concluzionează că 99% din descoperiri constituie monede tezaurizate, în marea majoritate aceştia fiind stateri de aur.

În baza acestor date el atestă 4 grupe cronologice:

Staterii de electrum ai Cyzicului – 10, 81%. De aceeaşi opinie este şi Ernest Oberländer-Târnoveanu care menţionează că istoria prezenţei monedelor de aur în spaţiul carpato-dunăreano-pontic numără circa 2500 de ani şi că primele monede din electrum, emişi de cetatea greacă din Propontida, Cyzikos sunt găsite în Dobrogea, la Histria şi Ion Corvin, şi în sudul Moldovei, la Galaţi şi la Orlovka;

Monede de argint şi cupru ale centrelor din perioada autonomiei (în special Histria şi Tyra) – 28, 38% (Tezaurul de la Doroţcaia);

Staterii de aur de la începutul epocii elenismului – 60, 81% (Tezaurul de la Lărguţa, Anadol, Sărata);

Emisiuni post-mortem ai staterilor de aur cu chipul conducătorilor eleni (descoperirile de la Gura-Galbenei şi Pavlovca).

Analiza acestui tablou denotă că, suma procentajului oferit primelor 3 grupe constituie 100%, lui A.A. Nudel`man, probabil scăpându-i din vedere faptul că trebuie să ofere un procent anumit şi ultimei categorii de monede, chiar dacă acestea sunt descoperite în număr mult mai mic. Un alt tablou cronologic mai desfăşurat e oferit mai recent de Tiberiu Părpăuţa. El identifică următoarele grupe:

*1. staterii Cyzicului, între mijlocul secolului al IV-lea a. Chr. şi jumătatea celui următor;*
*2. monedele histriene de bronz, între mijlocul secolului al V-lea a. Chr. şi prin unele tipuri, până către sfârşitul secolului I a. Chr.;*
*3. emisiunile de argint ale Histriei, între sfârşitul secolului al V-lea a. Chr. şi prima jumătate a secolului I a. Chr.;*
*4. monedele din Tyras, între mijlocul sec. al IV-lea a. Chr. şi prima treime a sec. p. Chr.;*
*5. emisiunile olbiene, între a doua jumătate a secolului al IV-lea a. Chr. şi începutul secolului I p. Chr.;*
*6. monedele callatiene, între sfârşitul secolului al IV-lea a. Chr. şi mijlocul sec. I a. Chr.;*
*7. emisiunile tomitane, cu aproximaţie între mijlocul secolului al III-lea a. Chr. şi, posibil, începutul secolului I a. Chr.;*
*8. monedele macedonene, originale şi postume, între 300 a. Chr. şi mijlocul sec. I a. Chr.;*
*9. tetradrahmele de tip Macedonia Prima şi Thasos, între începutul secolului I a. Chr. şi prima treime a celui următor;*
*10. emisiunile dyrrhachiene şi apolloniene, între al treilea deceniu al secolului I a. Chr. şi jumătatea celui următor.*

La numărul de tezaure şi descoperiri izolate analizate de către A.A. Nudel`man se adaugă un alt număr al acestora prin contribuţiile lui T. Arnăut şi A. Boldureanu ş.a. din ultima perioadă.

Lista acestor descoperiri începe cu date care provin din fondurile ANRM, şi anume din fondul personal a lui P. Dragonov (1857-1928) ce oferă notiţe încadrate într-o listă a instituţiilor economice, a persoanelor, izvoarelor documentare şi tablourilor elaborate privind istoria Basarabiei, înter care se regăsesc mai multe monede, printre care şi o piesă descoperită în Akkerman, însă nu este menţionează anul descoperirii acesteia. P. Dragonov indică doar

că, pe ea sunt următoarele litere greceşti: *Basileos Lisimahos*; sunt amintite şi monedele de aur a dinaştilor macedoneni descoperite la Anadol, acestea fiind cele din renumitul tezaur de la Anadol descoperit în 1895, asupra căruia la vreme respectivă s-au purtat mai multe discuţii.

Următoarea descoperire menţionată în rapoartele Comisiei Arheologice este cea din judeţul Akkerman din anul 1898, constituită din 6 monede. Acest tezaur fiind compus din: 2 monede de cupru din Tira de la sfârşitul secolului al II-lea a. Chr., un denar al împăratului Filip Arabul (244-249), o monedă de cupru a împăratului Arcadie, o monedă grecească, o monedă din Crimeea cu numele Devleti-Birdi şi o monedă de argint a hanului Tohta din secolul al XIII-lea. Aceste monede au sosit la Comisia Arheologică în luna ianuarie a anului 1898, însă aceste monede au fost întoarse, din lipsă de interes numismatic, celui ce le-a descoperit.

Urmează o serie întreagă de tezaure şi descoperiri izolate, majoritatea sunt din sudul Basarabiei şi din apropierea râurilor fapt care reflectă anumite idei privind constituirea căilor comerciale şi circulaţia mărfurilor.

În rândul descoperirilor se enumără 6 monede menţionate de T. Isvoranu, care provin din descoperiri izolate din partea centrală a Republicii Moldova, în siturile de la Costeşti, r. Ialoveni – 2 monede, Orheiul Vechi (Trebujeni) – 2 monede şi în puncte rămase neprecizate din Basarabia centrală încă două monede, informaţiile privind locul provenienței lor se datorează unor colecţionari.

Printre ultimele ştiri despre monedele greceşti este cea din 2010, când la Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală a fost adus un stater de aur, descoperit cu câţiva ani în urmă în r. Ismail. Astfel în urma unificării datelor despre monedele greceşti, ce provin fie din analiza anumitor tezaure, fie a unor descoperiri izolate, fie în baza informaţiei oferite de către colecţionari, sau din fondurile ANRM, s-a putut realiza un repertoriu a acestora, un tablou general al descoperirilor cunoscute la moment şi menţionate în diverse surse. O piesă din Pantikapaion a fost identificată de T. Isvoranu într-un lot de monede confiscat la vama Republicii Moldova şi predat MNAIM.

În final, trebuie de spus că cercetarea, înregistrarea şi analiza acestor tezaure trebuie continuată, aşa cum se confirmă anumite date sau chiar apar la lumină noi monede de o importanţă deosebită în plan economic, politic, social şi cultural.

**Bibliografie:**

ANRM, f. 1262, i. 1, d. 5.

Arnăut T., *Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spaţiul de la răsărit de Carpaţi*, Chişinău, 2003.

Boldureanu A., *Cronica descoperirilor numismatice I*, in: Tyragetia, vol. I (XVI), nr.1, Chişinău, 2007.

Idem, *Cronica descoperirilor numismatice III*, in: Tyragetia, vol. III (XVIII), Chişinău, 2009.

Idem, *Cronica descoperirilor numismatice V*, in: Tyragetia, vol. V (XX), Chişinău, 2011.

Bulatovič S.A., *Serebrjanye monety pravitelej antičnoj Makedonii v sobranii Odesskogo Archeologičeskogo Muzeja*, in: Materialy po archeologii Severnogo Pričernomor`ja, vyp. 9, Odessa, 2009.

Isvoranu T., *Monede antice descoperite în Basarabia*, in: Simpozion de Numismatică, Chişinău, 2003.

Idem, *Monede antice descoperite pe teritoriul Republicii Moldova*, in: Simpozionul XIII de Numismatică, Chişinău, 2012.

*Nudel`man A.A., Očerki istorii monetnogo obraščenija v dnestrovsko-prutskom regione,* Chišinev, *1985*.

Oberländer-Târnoveanu E., *Aurul monetizat în spaţiul românesc – două milenii şi jumătate de istorie*, in: Colecţii din Muntenia, vol. 1., Bucureşti, 2001, p. 7-51.

*Otčet" Imperatorskoj Archeologičeskoj Kommissii za 1898 god`*.

Păpăruţa T., *Câteva consideraţii privind prezenţa monedei în Dacia Nord-Dunăreană,* in: Cercetări numismatice, IX-XI, Bucureşti, 2003-2005;

Preda C., *Monedele geto-dacilor*, Bucureşti, 1973.

**Repertoriu:**

| Locul descoperirii | Anul descoperirii | Nr. de monede | Perioada emisiei | Metal |
|---|---|---|---|---|
| Jud. Akkerman | ? | 1 | 360-281 a. Chr. ? | aur |
| Anadol | 1895 | 1000 | 359- 323 a. Chr. | aur |
| Jud. Akkerman | 1898 | 1 | ? | ? |
| Doroţcaia | 1965 | 294 | 360-340 a. Chr. | argint |
| Faraonovka | ? | ? | 330- 310 a. Chr. | aur |
| Orlovka | 1967 | 74 | Sec. V- IV a. Chr. | electrum |
| Starokazač`e | 1961 | 10 | 280-220 a. Chr. | ? |
| Stolniceni | 1996 | 54 | Sec. IV a. Chr. | argint |
| Zatoka | Până 1884, 1950 | 3 | Sec. IV a. Chr. | aur, bronz |
| Lărguţa | ? | 21 | 359-317 a. Chr. | aur |
| Sărata | 1967 | 8 | 336-323 a. Chr. | aur |
| Gura- Galbenei | ? | 1 | 306-281 a. Chr. | aur |
| Pavlovka | 1957 | 2 | 306-205 a. Chr. | aur |
| Albota de Sus | 1960 | 2 | 239-229 a. Chr. | bronz |

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| Arţâz | ? | 1 | 360-281 a. Chr. ? | aur |
| Bolgrad | 1970 | 1 | ? | aur |
| Brânzeni | 1965 | 1 | ? | |
| Cerepcău | ? | 1 | ? | argint |
| Costeşti | ? | 1 | Sec. IV – III. a. Chr. | ? |
| Crocmaz | ? | 1 | 360-281 a. Chr. ? | aur |
| Dervent | ? | 1 | ? | ? |
| Kamenka | ? | 1 | ? | ? |
| Palanca | ? | 1 | Sec. V-III a. Chr. | bronz |
| Plavni | ? | 1 | Sec. V-IV a. Chr. | ? |
| Purcari | ? | 1 | Sec. IV a. Chr. | aramă |
| Reni | Până la 1941 | 2 | 304 a. Chr.,<br>sec. IV a. Chr. | aur, ? |
| Rezina | ? | 1 | 360-281 a. Chr. ? | aur |
| Scorţeni | 1974 | 2 | 365-323 a. Chr. ? | aur |
| Şaba | ? | 1 | Sec. IV a. Chr. | bronz |
| Şipoteni | 1953 | 2 | Sec IV a. Chr. | aur |
| Tuzla | ? | 1 | Sec III a. Chr. | bronz |
| Orheiul Vechi | ? | 2 | ? | aramă |
| Durleşti | 2006 | 8 | ? | ? |
| Horodişte | 2006 | 1 | ? | ? |
| Stolniceni | 2005 | 1 | ? | ? |
| Trebisăuţi | 2006 | 1 | 336-323 a. Chr. | argint |
| Costeşti | 2008 | 1 | ? | bronz |
| Caimaclia | 2008 | 1 | ? | ? |
| Ismail | Până 2010 | 1 | Sec. III a. Chr. | aur |
| Costeşti | ? | 2 | Sec. III a. Chr. | ? |
| Trebujeni | ? | 2 | Sec IV-III a. Chr. | ? |
| ? | ? | 1 | Sec. III a. Chr. | bronz |